

UDK:82.09:32.019.5

Akmaljon TURSUNOV,
NamDCHTI professori
E-mail: tursunov_ajon@mail.ru

NamDU dotsenti M.Todjihodjayev taqrizi asosida

EDWARD SAIDNING “ORIENTALIZM” KONSEPSIYASI XUSUSIDA

Аннотация

Mazkur maqolada Edvard Saidning ilmiy-nazariy va ideologik qarashlari, xususan uning mashhur “Orientalizm” asariga alohida e’tibor qaratiladi. Unda Said G’arbning Sharq haqidagi akademik va badiiy tasvirlarini tahlil qilib, Sharqni tasvirlash ortidagi siyosiy va madaniy maqsadlarni ochib beradi. Tadqiqot davomida G’arb diskursining mustamlakachilik va imperiyachilik zaminlariga urg’u berilib, Saidning falastinlik kelib chiqishi uning intellektual qarashlariga qanday ta’sir qilgani yoritiladi. Shuningdek, maqolada Said g’oyalari G’arb akademik ilm-fanidagi hukmron kuch tuzilmalarini qanday shubha ostiga olgani va postkolonial tadqiqotlarga qanday nazariy asos bo’lib xizmat qilgani ko’rsatib beriladi.

Kalit so’zlar: Edvard Said, Sharqshunoslik, mustamlakachilik diskursi, imperiya, tasvir, postkolonial nazariya, G’arb akademiyasi, identitet, hokimiyat.

ON EDWARD SAID’S CONCEPT OF “ORIENTALISM”

Annotation

This paper explores the theoretical and ideological contributions of Edward Said, particularly focusing on his groundbreaking work Orientalism. It discusses how Said deconstructed the Western representation of the East, revealing the political and cultural motives behind academic and literary depictions of the Orient. The analysis highlights the colonial and imperialistic underpinnings of Western discourse and emphasizes Said’s Palestinian heritage as a crucial element of his intellectual perspective. The paper further examines how Said’s ideas challenged dominant power structures in Western scholarship and contributed to postcolonial studies.

Key words: Edward Said, Orientalism, colonial discourse, imperialism, representation, postcolonial theory, Western academia, identity, power.

О КОНЦЕПЦИИ «ОРИЕНТАЛИЗМ» ЭДВАРДА САИДА

Аннотация

В данной работе рассматриваются теоретические и идеологические взгляды Эдварда Саида, особенно его фундаментальный труд Ориентализм. Анализируется, как Саид раскрыл политическую и культурную подоплёку западных представлений об Востоке, разоблачая колониальные и империалистические мотивы в академической и литературной традициях. Особое внимание уделяется палестинскому происхождению Саида, сыгравшему важную роль в формировании его мировоззрения. Работа подчёркивает вклад Саида в деконструкцию западных дискурсов и развитие постколониальных исследований.

Ключевые слова: Эдвард Саид, ориентализм, колониальный дискурс, империализм, репрезентация, постколониальная теория, западная наука, идентичность, власть.

Kirish. Ingliz tilida “Orientalism” deb nomlanuvchi “sharqshunoslik” tushunchasi – asrlar davomida G’arb va Sharq sivilizatsiyalari o’rtasidagi murakkab madaniy, siyosiy va ilmiy aloqalarning mahsuli sifatida shakllangan ilmiy soha hisoblanadi[5]. Bu soha dastlab Sharq olamining tillari, adabiyoti, diniy-falsafiy ta’limotlari, madaniy merosi va sivilizatsion taraqqiyotini tadqiq etishga yo’naltirilgan bo’lsa-da, tarixiy jarayonlarda uning amaliy va ideologik vazifalari ham tobora murakkablashib borgan. Yevropada tarixchi va faylasuf olimlar o’rtasida “oriyentalizm” tushunchasining ilk marta qachon shakllangani masalasi

hozirgi kunda ham akademik doiralarda bahsli masala bo’lib qolmoqda. Ko’pchilik tadqiqotchilar O’rta asrlarda Sharqqa bo’lgan intellektual qiziqishning kuchayishi va diniy-siyosiy ehtiyojlar natijasida sharqshunoslikning dastlabki shakllari yuzaga kelganini ta’kidlashadi.

Dastlabki sharqshunoslar musulmon dunyosining diniy asoslarini, Qur’on va hadis ilmini, Islom tarixi va huquq tizimini chuqur o’rganishga kirishgan, arab tili va yozuvini o’zlashtirishga alohida e’tibor qaratgan edilar. Natijada Sharq xalqlarining kelib chiqishi, madaniy qadriyatlarini, ijtimoiy tartib-qoidalari va an’analari

haqidagi tasavvurlar G'arb diskursida muayyan shakllanma topdi. Ammo vaqt o'tishi bilan bu tadqiqotlar nafaqat ilmiy maqsadlarda, balki mustamlakachilik siyosatini asoslash, Sharqni G'arb nazarida "boshqarilishi lozim bo'lgan ekzotik hudud" sifatida tasvirlashda ham muhim rol o'ynay boshladi.

XX asr ikkinchi yarmida sharqshunoslikka bo'lgan munosabat keskin o'zgardi. Ayniqsa, 1978-yilda nashr etilgan Edvard Saidning "Orientalism" asari bu borada tub burilish yasadi. Said o'z asarida G'arbning Sharq haqidagi akademik va badiiy qarashlarini mustamlakachilik mentaliteti bilan chambarchas bog'lab tahlil qilib, sharqshunoslikni nafaqat ilmiy, balki siyosiy va ideologik qurol sifatida ochib berdi. Shu tariqa, orientalist diskursning ichki ziddiyatlari, hokimiyat va bilim o'rtasidagi murakkab aloqadorlik postkolonial nazariyaning asosiy o'qiga aylandi. Bugungi kunda Edvard Saidning yondashuvi nafaqat filologiya va tarix, balki sosiologiya, madaniyatshunoslik va siyosatshunoslik yo'nalishlarida ham dolzarb ahamiyatga ega bo'lib, G'arb akademiyasida hukmron bo'lgan kuch tuzilmalarini qayta ko'rib chiqishga turtki bermoqda.

Mazkur maqola ana shunday tarixiy va nazariy kontekstda Edvard Saidning "Orientalism" konsepsiyasi mohiyatini yoritib, uning Sharq va G'arb o'rtasidagi bilish jarayonlariga ta'siri, mustamlakachilik diskursiga qarshi intellektual kurashdagi o'rni hamda postkolonial tadqiqotlarga qo'shgan hissasini tahlil qilishni maqsad qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. G'arblik olim va ziyolilar ham "oriyentalizm" tushunchasini ta'riflashi turlicha talqin qilganlar. Masalan, frantsuz sharqshunos olimi Maksim Rodinson oriyentalizmni – Sharq dunyosini o'rganuvchi maxsus bilimlar majmui ekanligini ta'kidlab, zudlik bilan uning jurnali, uyushmasi va ilmiy asosini yaratuvchi mutaxassisga ehtiyoj mavjudligini aytadi. Rodri Bart esa, "Oriyentalizm – bu sharqshunoslik, yoxud, Sharq dunyosining ilm-bilimlaridir" deya ta'kidlaydi.

Amerikalik olim Edvard Saidning fikricha, Oriyentalizm – akademik mustaqil fan sohasi, Oriyentalizm – "Sharq" va (asosan) "G'arb" o'rtasida yaralgan ontologik va epistemologik tafovutga asoslangan fikr-mulohazalar uslubidir". [4]

Oriyentalizm nima, qachon va qayerda boshlangan, uning asl mohiyati nima singari savollarga javob izlagan Edvard Said o'zining barcha izlanishlari samarasini to'plab, "Oriyentalizm" ("Orientalism", 1978) nomli kitob yozgan. Bu asar nafaqat kitobxonlar, balki jamiyatshunos tarixchi va adabiyotshunoslar uchun katta qo'llanmaga aylanib, unda yevropaliklar va mustamlakachilik tarixi, madaniy ishlab chiqarish va kapitalizm, Ma'rifatparvarlik liberalizmi va hukmronlik siyosati o'rtasidagi bog'liqliklar chuqur tahlil qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Edvard Saidning 1978-yilda nashr etilgan "Orientalizm (Sharqshunoslik) [4] asari, Sharqshunoslikni yangi, postkolonial nuqtai nazardan tahlil qilishga asoslangan inqilobiy yondashuvni taqdim etdi. Mazkur asar Sharqshunoslikni

nafaqat ilmiy soha sifatida, balki G'arbning Sharqni "egallash" va "boshqarish" istagini ilmiy asoslash va mustahkamlash vositasi sifatida ekanini ko'rib chiqadi. Asarda Sharq G'arbda qanday tasvirlanganini, uning o'ziga xos xususiyatlari va tasavvurlari orqali Sharq madaniyati va xalqlarining G'arb tomonidan qanday manipulyatsiya qilingani tahlil qilinadi.

"Oriyentalizm" kitobida tahlil qilingan post-strukturalizm oqimi masalalari adabiy nazariya, madaniy tanqidchilik rivojiga, hamda Sharq dunyosini tadqiq qiluvchi O'rta Sharq fanlari turkumi teoriyasiga ulkan hissa qo'shdi. Jamoatchilik nuqtai-nazarini o'rgangan Edvard Said oriyentalizmning asl mazmun-mohiyatini to'g'ri asoslash yuzasidan tarixchi va olimlar bilan bahs munozara qildi. XVIII asrda ko'p mutolaa qilingan, Yevropaning, asosan, Fransiya va Germaniyaning 1770-1870 yillar oralig'idagi madaniy va intellektual hayotini yorituvchi Reymond Shvabning "Sharqona Uyg'onish" ("Oriental Renaissance") nomli asaridan ilhomlanib, Said mazkur kitobni yozishga qaror qilgan edidi.

Edward Saidning tahliliga ko'ra, Sharqqa G'arbning yirik ilmiy va madaniy tuzilmalarining "ekzotik" yoki "qoloq" qismi sifatida qarab kelingan.[4] Olim Sharqshunoslikni nafaqat ilmiy faoliyat, balki ideologik tizim sifatida ko'radi. Uning fikricha, sharqshunoslik G'arb tomonidan Sharq xalqlarining madaniy va siyosiy nazoratini mustahkamlash uchun ishlatilgan ideologik vosita sifatida xizmat qilgan. Raynxard Shulzning fikricha, "Edvard Saidning asari Sharqshunoslikni ilmiy betaraflikdan mahrum qilib, G'arbning siyosiy ustunligini tizimli amalga oshirilganini ochib beradi." [6]

Edvard Said mazkur asarida sharqshunoslikni uch xil ma'noda ta'riflaydi:

Akademik oriyentalizm - Sharqni o'rganuvchi ilmiy soha bo'lib, bu erda "har kim Sharq haqida dars bergan, u haqida yozgan yoki tadqiq qilgan kishi oriyentalist, va u nima qilgan bo'lsa – oriyentalizm".

Madaniy oriyentalizm - G'arbda Sharq haqidagi tasavvurlar, stereotiplar va tasvirlar majmui. Said ta'kidlaydi: "Oriyentalizm G'arb madaniyatida chuqur ildiz otgan fikr tarzidir, chunki Sharq G'arb uchun nafaqat qo'shni hudud, balki o'zining eng katta, eng boy va eng qadimiy mustamlakasining joyi hisoblanadi".

Siyosiy oriyentalizm - XIX asr oxiri va XX asr boshlaridan boshlab, Sharqni boshqarish va nazorat qilish uchun ishlab chiqilgan institutional diskurs.

Said Oriyentalizmning tarixiy rivojlanishini uch asosiy bosqichga bo'ladi:

Klassik davr (XVIII asr oxiri - XIX asr o'rtalari): Fransuz va ingliz tadqiqotchilari tomonidan Sharqning "kashf etilishi". Bu davrda Napoleon Bonapartning Misrga yurishi (1798) muhim voqea hisoblanadi. Saidning fikricha, Napoleon bilan birga Sharqning zamonaviy tarixiy davri boshlandi.

Imperial davr (XIX asr o'rtalari - XX asr boshlari): Buyuk Britaniya va Fransiyaning Sharqda mustamlakachilik kengayishi davri. Bu davrda oriyentalizm institutlashdi va akademik fan sifatida shakllandi.

Amerika davri (XX asr o'rtalari - hozirgacha): AQSH Sharqda yetakchi kuch bo'lishi bilan orientalizm yangi shakllar oldi. Amerika orientalizmi ko'proq siyosiy va strategik maqsadlarga xizmat qiladi.

Edvard Said "Orientalizm" asarida Sharqni "orient" sifatida belgilash orqali, G'arbni "g'arb" va "sivilizatsiyalashgan" sifatida ko'rsatadi. G'arbda Sharqni arxaik, primitiv va qoloq deb hisoblab, o'zini yuqori madaniy va sivilizatsiyalashgan tizim sifatida qarashlar mavjud edi. Sharqshunoslikning bu ideologik strukturalari G'arbning Sharq xalqlari ustidan hukmronlik qilish va mustamlaka tizimlarini oqlash uchun ishlatilgan. Saidning asarida Sharq va G'arb o'rtasidagi tasviriy tafovutlar muhim o'rin tutadi.

Olimning ta'kidlashicha, G'arbda Sharq "ekzotik", "qoloq", "qadimiy", va "sehrli" deb tasvirlangan. Said bu tasvirlarni G'arbning o'z madaniy o'rnini mustahkamlash va o'zini ustun qo'yish uchun ishlatilgan stereotiplarga misol sifatida keltiradi. G'arbning Sharqqa bo'lgan bu yondashuvi nafaqat ilmiy va madaniy faoliyatni, balki ijtimoiy va siyosiy aloqalarni ham o'zgarishiga olib keldi. O'sha davrlarda Sharq xalqlarining madaniyati va bilimlari past darajada baholandi, bu esa ular bilan aloqalar o'rnatishda G'arb manfaatlariga ilgarilash uchun imkoniyat yaratdi.

Saidning fikriga ko'ra, bu tasvirlar faqat G'arb madaniyati va siyosiy tizimining ustunligini oqlash uchun yaratilmagan, balki ular o'z navbatida Sharq xalqlarining o'ziga xos madaniyati va tarixini inkor etish va o'zlarinikini yuksaltirish uchun ishlatilgan. Evropada Sharqni G'arbgacha "qarama-qarshi" tasvirlash, ikki o'rtada mavjud bo'lgan farqlarni kuchaytirgan va ularning o'rtasida "madaniy" va "sivilizatsiyalashgan" jihatlarida ziddiyatlarni paydo qilgan.

Tahlil va natijalar. "Orientalizm" asarida, Sharqshunoslikni nafaqat ilmiy sohada, balki siyosiy va madaniy sohada ham yangicha yondashuvlar bilan ko'rib chiqish zarurati ta'kidlanadi. Saidning konsepsiyasi Sharqni G'arb madaniyatining tasavvurlari va stereotiplari orqali qanday shakllanganini va bu jarayonda Sharqqa nisbatan yolg'on uydirmalar G'arbning gegemonik maqsadlariga xizmat qilgani ochib beriladi.

Edward Said "Orientalizm" asarida Sharqshunoslikni faqat ilmiy soha sifatida ko'rmasdan, uni G'arbning siyosiy va madaniy ustunligini qo'llab-quvvatlaydigan ideologik vosita sifatida ham tanqid qiladi. Saidning fikriga ko'ra, Sharqshunoslar ilmiy izlanishlar orqali Sharqni G'arbning siyosiy manfaatlariga moslashtirishga intilgan. Bu ilmiy faoliyatni Said o'zining ideologik tahliliga asoslanib, G'arbning Sharq xalqlarini boshqarish va nazorat qilish uchun ishlab chiqilgan bir vosita deb ta'kidlaydi. Olim, "G'arbning Sharqqa bo'lgan munosabati faqat ilmiy emas, balki doimiy siyosiy maqsadlarda shakllangan" [1] – deb ta'kidlaydi.

Muallifning ta'kidlashicha, Sharqshunoslik aslida ilmiy izlanishlar orqali Sharq madaniyati va xalqlarini boshqarish, o'z tasavvurlariga moslashtirish va ular bilan aloqalarni o'z foydasiga hal qilish uchun yaratilgan. Shunday qilib, Said Sharqshunoslikning ilmiy asosini inkor qilmaydi, ammo uning ilmiy maqsadlari va metodologiyasi G'arbning Sharqni boshqarish maqsadlari bilan uzviy bog'liq ekanligini ko'rsatadi. Uning ilmiy tanqidi Sharqshunoslikni faqat ilmiy yondashuvdan iborat emas,

balki siyosiy va madaniy ustunlikni qo'llab-quvvatlaydigan bir vosita sifatida tushunishga olib keladi.

Olimning Sharqshunoslikka bo'lgan qarashlari, ilmiy faoliyatni G'arbning ustun siyosiy va madaniy manfaatlarini bog'lab ko'rish zaruratini ta'kidlaydi. Uning tanqidiy yondashuvi Sharqshunoslikning faqat ilmiy soha sifatida ko'rilmaligi kerakligini, balki uning siyosiy va ideologik maqsadlarda shakllanayotganini va G'arbning gegemonik maqsadlarini qo'llab-quvvatlashda muhim vosita bo'lib xizmat qilishini o'rgatadi.

Edvard Saidning "Orientalizm" asari nemis akademik muhitiga ham katta ta'sir ko'rsatdi. Germaniya sharqshunoslari, Saidning postkolonial nazariyasini qabul qilishda ikki xil yondashuvni tanladilar. Ba'zi nemis olimlari Saidning fikrlarini o'z tadqiqotlarida qo'llashga harakat qilib, Sharqshunoslikda mavjud bo'lgan G'arb markazchiligi va Sharqni kamsituvchi tasvirlarni tanqid qildilar. Ular Saidning Sharqni G'arbning siyosiy manfaatlariga xizmat qiladigan tarzda tasvirlashining tarixiy jihatini o'rganib, ilmiy yondashuvlar va metodologiyalarni yangilashga intildilar. Boshqa tarafdin, ba'zi nemis sharqshunoslari Saidning tanqidini rad etib, o'zlarining an'anaviy ilmiy metodologiyalarini ilgari surdilar.

Germaniyada sharqshunoslikning tarixiy yondashuvi, asosan, ilmiy filologiyaga asoslangan edi. Saidning tanqidi Germaniyadagi filologik an'analarga qarshi emas, balki ularni ideologik asosda qayta ko'rib chiqishga chaqiradi. [7] Germaniya sharqshunoslarining ko'plab asarlari, masalan, Max Müller, Theodor Nöldeke va Carl Brockelmann kabi olimlarning tadqiqotlari Sharqni bir tomonlama, yiriklashtirilgan va nostandart tarzda tasvirlagan. Saidning "Orientalizm" asari bunday ilmiy yondashuvlarga qarshi chiqdi. Uning ta'kidlashicha, Germaniya orientalistlarining asarlari Sharqni G'arbning ideologik va siyosiy manfaatlariga moslashtirish uchun ishlatilgan. Saidning tanqidi, Germaniya sharqshunoslik ilmiga nisbatan yangi yondashuvlarni taqdim etdi, bu o'z o'rnida Germaniya ilmiy doiralarida tarixiy va ilmiy qarashlarning yangi bosqichga olib chiqdi.

Saidning postkolonial nazariyasi Germaniyada Sharqshunoslikni qayta tahlil qilishga undadi. Uning tanqidi, nafaqat ilmiy yondashuvlarda, balki ijtimoiy va madaniy muloqotlarda ham yangi paradigmalarni yaratishga yordam berdi. Yuqorida aytib o'tganimizdek, Germaniya ilmiy hamjamiyatida olimning fikrlari ijobiy va salbiy baholandi. Ijobiy baholagan olimlar, postkolonial tanqidiy yondashuvni Sharqshunoslikda ishlatishga harakat qilib, madaniyatlararo muloqot va interkulturalizm kabi tushunchalarga alohida e'tibor qaratdilar. Salbiy baholaganlar esa Saidning tanqidiy qarashlarini ilmiy jarayonda to'g'ri va asosli deb hisoblamadilar. Biroq, bu muhokamalar Germaniyada yangi ilmiy yondashuvlarning rivojlanishiga sabab bo'ldi.

Edvard Saidning "Orientalizm" asarining Germaniyada qabul qilinishi, O'rta asrlar va XIX asrning oxirlarida mavjud bo'lgan orientalistik yondashuvlarni yangilashga olib keldi. Germaniya sharqshunoslik ilmida Saidning tanqidiy qarashlari, an'anaviy ilmiy yondashuvlar va metodologiyalarni qayta ko'rib chiqish zaruratini yuzaga keltirdi. Uning asari Germaniya akademiyasida yangi metodologiyalar va multikultural yondashuvlarni rivojlantirishga yordam berdi. Bu esa nafaqat ilmiy, balki madaniy va siyosiy sohalarda ham Sharq va G'arb o'rtasida

yaxshiroq muloqot va o‘zaro anglashuvni ta’minlashga olib keldi.

Aytish joizki, Germaniyada “Orientalizm” asari keng ilmiy va madaniy munozaralarga sabab bo‘ldi. Tanqidlar asosan, Saidning Sharqshunoslikni faqat ideologik nuqtai nazardan ko‘rishini va tarixiy-madaniy kontekstlarni e’tiborga olmaganligini ta’kidladi. Biroq bu Germaniyada postkolonial yondashuvlarning rivojlanishiga va Sharqshunoslikning qayta tahlil qilinishiga olib keldi.

Fikrimizcha ham “Orientalizm” asari Germaniyada sharqshunoslikda yangi metodologiyalar va postkolonial nazariyalarning qo‘llanilishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Olimning ta’kidlashicha, “Sharqni tasvirlashda G‘arbning dominantligi ko‘pincha Sharqni o‘zining tasavvuriga moslashtirishga qaratilgan”. [1]

Ilmda ta’kidlanishicha, Edvard Said ilgari surgan g‘oyalar Germaniyada postkolonial tadqiqotlarning yangi yo‘nalishlarini shakllantirdi, xususan, gender va etnik identifikatsiya masalalariga oid tadqiqotlar rivojlana boshladi. Saidning tahlili nafaqat Sharqshunoslikda, balki tarixshunoslik, madaniyatshunoslik va adabiyotshunoslikda ham yangi ilmiy tendensiyalarni yuzaga keltirdi. Germaniya universitetlarida Sharq madaniyatlarini faqat o‘z manfaatlari doirasida ko‘rishning cheklovleri va bir tomonlama tasvirlaridan voz kechishga intilish kuchaydi.

Xulosa va takliflar. Xulosa o‘rnida ta’kidlash joizki, Edvard Saidning postkolonial nazariyasi Germaniya ilmiy va akademik doiralarda Sharqning G‘arb tomonidan faqat o‘z manfaatlarga moslashtirilgan holda o‘rganilishini keskin tanqid qilib, uni tubdan qayta ko‘rib chiqishga undadi. Saidning “Orientalizm” asari sharqshunoslikning an’anaviy paradigmasini shubha ostiga olib, mustamlakachilik va imperiya diskursining ilmiy tadqiqotlar bilan uzviy bog‘liqligini ochib berdi. Bu esa Germaniya sharqshunoslik maktabi vakillarini Sharq va G‘arb madaniyatlarini nafaqat alohida-alohida, balki ularning o‘zaro murakkab ta’sirchanlik tizimi va qarama-qarshi yondashuvlari asosida tadqiq etishga yo‘naltirdi.

Saidning tanqidiy qarashlari G‘arb ilm-fanida Sharqning doimiy ravishda egzotik, yovvoyi, sehrli va qadimiy obrazlarda tasvirlanish tendensiyalarini fosh etib,

ularni postkolonial nazariya mezonlari asosida qayta tahlil qilishga imkon berdi. Germaniya sharqshunoslik muhitida bu qarashlar nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy tadqiqotlar jarayonida ham o‘z aksini topib, Sharqni G‘arbning “boshqariluvchi obyekt”i sifatida emas, balki o‘z tarixiy, siyosiy va madaniy kontekstida, mustaqil epistemologik maydon sifatida ko‘rib chiqishga yo‘l ochdi.

Bundan tashqari, Germaniya akademiyasida Sharq va G‘arb madaniyatlarini o‘rtasidagi qarama-qarshilikni endilikda faqat filologik yoki tarixiy doirada emas, balki ijtimoiy, siyosiy va madaniy qatlamlarda ham chuqurroq va tizimli tadqiq etishga qaratilgan izlanishlar jadallashdi. Saidning postkolonial yondashuvi nafaqat o‘tmishdagi mustamlakachilik mexanizmlarini tahlil qilish, balki bugungi globallashuv jarayonlarida ham Sharq madaniyatining G‘arb bilan munosabatini tanqidiy ko‘z bilan baholash imkoniyatini yaratdi. Bu esa Germaniya sharqshunoslik maktabining metodologik asosi va kontseptual doirasini yanada boyitib, zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda Sharqni G‘arb madaniyatidan mustaqil va o‘ziga xos fenomen sifatida tahlil qilish uchun yangi yo‘nalishlarni shakllantirdi.

Shu boisdan, kelgusida Germaniya ilmiy jamoatchiligi oldida quyidagi vazifalar turibdi: Sharq va G‘arb o‘rtasidagi bilim ishlab chiqarish tizimini yanada tanqidiy va ko‘p qirrali metodologiyalar asosida rivojlantirish; Sharq sivilizatsiyasini faqat G‘arb tasavvurlariga tayanib emas, balki ichki tarixiy va madaniy kontekstlarga suyanib chuqur tadqiq etish; shuningdek, postkolonial nazariyani boshqa sohalar, jumladan, sotsiologiya, siyosatshunoslik va madaniyatshunoslik bilan uyg‘unlashtirgan holda tahlil qilish.

Aynan shu jihatlar Edvard Saidning “Orientalizm” konsepsiyasi Germaniya sharqshunoslik maktabi rivojida nafaqat tarixiy, balki zamonaviy davr uchun ham dolzarb ahamiyatga egaligini yana bir bor tasdiqlaydi. Shu asosda yangi avlod tadqiqotchilari Sharqning o‘ziga xosligini hurmat qilgan holda, uni mustaqil intellektual maydon sifatida chuqurroq o‘rganishga va G‘arb tasvirlarining noxolis yondashuvlariga tanqidiy qarashga undaydi.

ADABIYOTLAR

1. Annelies Moors: Beyond Orientalism?, Critique of Anthropology, Vol. 15, N. 2, 1995, S. 119.
2. Antonio Gramsci. Selections from Cultural Writings. Cambridge: Harvard University Press, 1985, p. 189-221.
3. Christhard Hoffmann. German Orientalism in the Age of Empire: Religion, Race and Scholarship, by Suzanne L. Marchand. 2013. Pdf. www.vipx.uz
4. Edward Said. Orientalism. Pantheon Books, 1978, S. 57.
5. Gulnoz Mamarasulova. G‘arb adabiyotida “Orientalizm”. Ziyouz.uz, 17.04.2023.
6. Reinhard Schulze: Islamwissenschaft und Orientalismus, Frankfurt am Main: Campus, 1990, S. 47.
7. Suzanne Marchand: German Orientalism in the Age of Empire: Religion, Race, and Scholarship, Washington: Cambridge University Press, 2009, S. 221.
8. Suzanne Marchand: German Orientalism. Washington: 2009. S. 142.